

בלבבי

ראש חודש
אדר
ת

מבעל מחבר ספרי

בלבבי משבן אבנה

השיעורים של הרב דמינים ב"קול הלשון"

073.295.1245 | ישראל | 718.521.5231 USA

2	חודש אדר - נח השחוק
2	שחוק דקדושה ושחוק דקלקול
2	השחוק יכול לסלק עצבות וכעס
2	איך השחוק מסלק את הכעס
3	לצייד דברים שמביאים לידי גיחוך מול הכעס
3	לעודד האמונה שהקב"ה הוא עושה הכל
4	התנאי הנצרך כדי להשתמש בעצה אז
5	ליצנות דקדושה - להתלוצץ מה"אל אז" שבקרבנו
5	השתמשות למעשה בכח השחוק כדי לעקור כעס
5	ההבדל בין שמחה לשחוק
6	מילתא דבדיחותא - כדי להפשיט הגוף ולגלות את עולם הפנימי
6	הצחוק מועיל רק למי שיש לו עולם פנימי בתוך עצמו
7	צריך קצת בדיחות בבית
8	השחוק דקדושה בפורים
8	שאלות ותשובות

חודש אדר ב' - נח השחוק

חודש אדר - נח השחוק

בעזר ה' נמצאים אנו בחודש אדר ב'. נמשיך ונעסוק בהמשך לסוגיה שעסקנו בחודש הקודם, אלא שבחודש הקודם עסקנו בעיקר בכח השמחה, ועכשיו נעסוק בעזר ה' בכח של ה"שחוק" שבנפש - הכח לצחוק.

שחוק דקדושה ושחוק דקלקול

כח השחוק שבנפש, כמו כל כח וכח שיש בעולם, אפשר להשתמש בו לטוב וח"ו אפשר להשתמש איתו לצד שאינו טוב.

מחד מצינו ענין השחוק\צחוק אצל יצחק אבינו, שנקרא על שם הצחוק, "כל השומע יצחק לי", וכן בשרה שנאמר "ותצחק בקרבה". מאידך מצינו צחוק ושחוק דקלקול, שעליו נאמר, "לצחוק אמרתי מעולם, ולשמחה מה זה עושה".

א"כ יש צחוק ושחוק דקדושה, שמתגלה אצל יצחק אבינו, ויש צחוק ושחוק דקלקול. ננסה להתבונן מה ענינו של שחוק דקדושה, מה ענינו של שחוק דקלקול, איך מתקרבים לצחוק דקדושה, ואיך מתרחקים מהצחוק דקלקול.

במבט פשוט, קצת קשה להתבונן ולהבין, מה המעלה שיש בצחוק? הרי הצחוק הוא לכאורה רק קלות ראש המפקיע את האדם מעולמו הפנימי, מכובד ראש, מיראת שמים וכו'. וכן יש להבין מהו הצחוק שעל שמו האב השני נקרא "יצחק"?

השחוק יכול לסלק עצבות וכעס

בכללות ממש, הצחוק באדם יכול להועיל לשני דברים.

כנגד המדה שנקראת עצבות, יש כח שמפקיע מהעצבות, שהוא כח של שחוק. יש כמובן כח שמפקיע מעצבות שהוא שמחה, שזו הסוגיה שעסקנו בפעם הקודמת, אבל בנידון דידן הכח שמפקיע מעצבות - השחוק.

הכח השני שמונח בכח השחוק הוא, שמפקיע מידי כעס. אנו יכולים לראות את זה בחוש, שכאשר האדם כועס ורוגז וכו' ולפתע מישהו אומר איזה דבר שמעורר שחוק, על ידו עולה צחוק על פניו, והאדם נרגע.

הרי שכח השחוק יכול להועיל לשני דברים - יכול להפקיע ממציאות של עצבות, ויכול להפקיע מהמציאות של כעס.

איך השחוק מסלק את הכעס

נתחיל בעזר ה' להבין את תועלת השני של שחוק, שהוא הפקעת הכעס.

היה בארץ ישראל אדם צדיק, הרב יצחק כדורי זצוק"ל, שהאריך ימיו ונפטר קרוב למאה שנה. פעם אחת שאלו אותו, "בזכות מה הארכת ימים?" הוא אמר, שכל פעם שנפגש עם דבר שהיה יכול להביא אותו לכעס, במקום לכעוס הוא היה גורר את עצמו למקום של שחוק וצחוק, וע"י כן היה נמנע מהכעס.

בלשון עמוקה יותר, בכל פעם שאדם כועס, הוא מעורר את הלב שלו לרתיחת הדם. אבל כאשר האדם במקום לכעוס גורר את עצמו נקודות של צחוק, בזה הוא משקיט את הדמים שמביאים את האדם לכעס.

נסביר כיצד האדם יכול לעקור את הכעס דרך המידה שנקראת שחוק. כמובן שהעצה הזו נגד מדת הכעס לא העצה היחידה, ורבותינו מנו עצות נוספות כיצד לעקור את הכעס. אבל אחת מן העצות שבהם אנו עוסקים השתא, הוא לעקור את הכעס ע"י השחוק. יש בזה פנים חיצוניות ופנים פנימיות.

לצייד דברים שמביאים לידי גיחוך מול הכעס

הרי כל אדם ואדם מידי פעם מגיע למצב שיש דבר שמביא אותו לכעס. איך אדם יכול להביא עצמו לשחוק?

אם יש לאדם דברים שהוא מכיר ויודע שהם מביאים אותו לשחוק בנפש, הרי שצריך לחקוק אותם בדעתו, ובשעה שמגיע לידי כעס (והוא נמצא במודעות כמובן, ובאותו רגע שהמודעות מתעוררת, לפי מדרגתו), אז הוא מצייר לעצמו את הציור שמביא לידי שחוק. כלומר, מעיקרא הוא מכין בתוך הנפש שלו מקרים מסוימים שמביאים לידי שחוק, או דברים שהוא ראה או דברים ששמע, או דברים שהוא קרא, וכן על זה הדרך. והרי שבשעה שהוא כועס, הוא מנסה לצייר לעצמו את אותו מראה, או להיזכר באותה שמיעה או באותה קריאה, ואז הנפש מתעוררת לידי שחוק ונרגעת.

זה צד אחד של המטבע איך להשתמש בשחוק על מנת להשקיט את הכעס, וזוהי העצה החיצונית איך להשתמש בצחוק.

לעורר האמונה שהקב"ה הוא עושה הכל

העצה הפנימית עמוקה הרבה יותר.

כל ענינו של צחוק בעומק, הוא כאשר הדברים מצד השכל הישר היו צריכים להיות במהלך אחד, וכאשר המהלך מתהפך באופן פתאומי, בדיוק הפוך ממה שהשכל הישר הורה, זה מה שמביא את האדם לידי צחוק. דבר שהוא צפוי מראש, בבחינת "הכל צפוי", לא מביא את האדם לידי צחוק. מה שמביא האדם לידי צחוק הוא, כאשר מצד שכל הישר נראה שהשלב הבא צריך להיות באופן אחד, ויש דבר מסוים שלא יכול שיהי' או שלא מסתבר שיהי', וכאשר אותו דבר קרה, הוא זה שמביא את האדם לידי שחוק.

לפי"ז ניתן להבין עכשיו בעומק מה התרופה למציאות של השחוק, מהצד הפנימי.

העצה הפנימית איך להתמודד עם הכעס בכח השחוק היא כך, האדם מתבונן עמוק בתוך מציאות עצמו, והוא מכיר שיש מהלך מחשבה שהוא חושב איך הדברים צריך שיהיו, שיש מהלך של רצונות שהוא רוצה איך הדברים יהיו, אבל הוא מכיר בעומק דעתו ובעומק נפשו, שיש בורא עולם שהוא עשה ועושה ויעשה כל המעשים כולם. על אף שבכל דבר אני חושב שצריך שיהא או שאני רוצה שיהא, יש את הבורא ית', ועל בורא עולם נאמר "כי לא מחשבותיי מחשבותיכם, ולא דרכיכם דרכי, נאם ה' ", הרי שהקב"ה מבין יותר מהאדם, והרצונות שלו הם אלו שמוליכים ומניעים את כל הבריאה כולה.

כל פעם ופעם שהאדם רוצה דבר מה, והשכל שלו אומר שכך צריך שהדברים יהיו וכשזה אינו יוצא לפועל אז מתעורר בו כעס - הוא יכול לצחוק ביחס לכך, שיש את המציאות שלו שרוצה לכוון את הדברים ויש את מציאותו יתברך שמו שהיא באמת מכוונת את הכל.

וכאשר האדם מעמיק באמונה שהבורא עולם הוא עשה ועושה ויעשה כל המעשים כולם, והוא כל יכול, ואני הפרטי רק מוגבל ודל, היחס הזה של הציפיה בנפש שהדברים יעשו כפי שאני רוצה, מול מציאותו ית' שמו - זה עצמו בכוחו לעורר לגיחוך.

כלומר, באותו מקום שהאדם תופס האפסיות שלו, מול מציאותו ית' שהוא שלם בכל מיני שלמויות, שהוא כל יכול ועושה כל המעשים כולם, אפשר שיווצר הצחוק שבנפש. מה שאני סבור שאני יכול להחליט ואני יכול להניע ואני מבין איך הדברים יקרו - אני יכול לצחוק לזה, כיון שביחס להשגחתו ית' שמו (שהוא הקובע והוא המחליט) כל מה שאני רוצה לעשות לא יועיל לעומתו.

דוגמא לעומק של צחוק בצורה נוספת: ילד קטן שמנסה לסדר את הבית כפי תכנון אביו ואמו, אביו ואמו צוחקים ואומרים בוודאי הוא יכול לעשות מה שהם רוצים שהרי הם הסכימו שיעשה כך. וכך כאשר האדם מגיע לעומק האמונה שמי ששולט הוא הבורא עולם, וכל הרצונות שלו למעשה משועבדים אליו, אז כל הדעות שלו הם קטנות ביחס להשגתו והוא יכול לצחוק על עצם המקום בנפש ש"רוצה לעשות" ולהוליך דברים שהרי לבסוף הכל זה רצונו ית'.

ניתן בעזר ה' משל נוסף, על מנת שהדברים יהי' ברורים. משל לחתול שניסה להילחם עם אריה. אם החתול יהיה המנצח, בוודאי יתעורר צחוק מאד גדול. האריה הוא מלך החיות, ומגיע פתאום בעל חי כ"כ קטן שמנצח אותו. בוודאי שדבר זה מעורר צחוק. אבל אם יתקיים סדר הדברים כפי סדר בריאתו של עולם, שמי שינצח זה האריה, והמנוצח הוא החתול - האם החתול צריך שיהי' עצוב על זה, שלא ניצח את האריה? גם זה מעורר הצחוק. זה שהחתול חשב בדעתו שיצליח להילחם כנגד האריה, אין לך צחוק גדול מזה, שעצם כך שהקטן מנסה לנצח את הגדול, זה מעורר צחוק גדול מאד.

הנמשל - כאשר יש לאדם את מציאותו מול ה' ית' שמו, והאדם כביכול רוצה שהדברים יהיו כפי שחושב בשכלו או ברצונו (ואליבא דאמת מי שמנהיג הכל זה הוא יתברך שמו) דומה הדבר לחתול שרוצה להילחם עם האריה. באופן שאם וכאשר לבסוף הדברים לא קורים כפי שאני רוצה וזה מביא לידי כעס, זה הדבר הוא בבחינת חתול מול אריה.

א"כ, כאשר האדם מתבונן במשל שאמרנו, הוא מכיר בנמשל שבדבר, ואז הוא מכיר שעצם ההווה אמינא שהדברים יעשו כפי מה ש"אני" רוצה ולא כפי מה שהוא ית' רוצה, זה גופא מה שמעורר צחוק, והצחוק הזה הוא שמשכיח את הכעס.

התנאי הנצרך כדי להשתמש בעצה זו

על מנת להשתמש בכח הזה של שחוק כדי להסיר את הכעס, באופן הפנימי שהזכרנו, צריך שיהיה לאדם אמונה בהירה חזקה ואמיתית, וכן כח עמוק של ביטול בנפש, שהוא מכיר עמוק מאד את אפסיותו שלו מול גדלו ותפארתו של הבורא ית' שמו, שהוא אין סוף.

אם אין לאדם אמונה בהירה ועמוקה ואין לו את כח הביטול שהוא מוכן להתבטל באופן עמוק מאד אליו ית' שמו, הרי שזה לא מעורר אצלו צחוק, אלא זה מעורר אצלו עצב וכעס, כיוון שהוא רק רוצה להצליח, שהרי הדברים לא נעשים כפי שהוא רוצה וכפי שהשכל הישר שלו חושב שצריך שיהיה.

כפי עומק טהרת האמונה, כפי בהירות האמונה וכפי ההסכמה העמוקה בנפש להתבטל אליו ית' שמו - כל פעם שקורה דבר נגד רצונו, הוא מתבונן שיש את רצונו מול הרצון של הקב"ה, ואז הוא יכול לצחוק בקרבו, ולומר בתוך עצמו: "הרצון שלי מול הרצון של הקב"ה - רצון של מי צריך להתקיים, ורצון של מי צריך להתבטל?"

אז הוא שוחק על עצמו בזה שהוא סבר שהרצון שלו יתקיים, וזהו צחוק עמוק מאד של קדושה.

ליצנות דקדושה - להתלוצץ מה"אל זר" שבקרבונו

חז"ל הקדושים אומרים, "כל ליצנותא אסורא, לבר מליצנותא דעבודה זרה". בודאי שכפשוטו, מותר להתלוצץ רק מעבודה זרה, ושאר ליצנות אסור. אבל בדקות יותר, לפי מה שהתבאר, מותר להתלוצץ מה"אל זר שבקרבתכם", זה היצר הרע כמו שאמרו חז"ל, הרי שבתוך האדם יש ניצוץ של עבודה זרה. מה הניצוץ הזה של עבודה זרה? הכח באדם שרוצה שהדברים יהיו כפי שהאדם רוצה וכפי שהשכל הישר שלו מחייב, וכן שהוא לא מוכן להתבטל אליו ית' שמו, זה ניצוץ דק ועמוק של עבודה זרה בתוך האדם. מהנקודה עמוקה זו בנפש מותר להתלוצץ, ובעומק מצוה להתלוצץ.

"כל ליצנותא אסורא, חוץ מליצנותא דעבודה זרה" - מלבד שזה היתר כפשוטו להתלוצץ מעבודה זרה, (שזה פחות מצוי בינינו, ואולי באדם וכדו'), אבל הרבה יותר מצוי אצלנו העבודה הזרה הדקה בעומק נפשו של אדם, והנקודה הזו שהאדם רוצה שהדברים יהיו לפי רצונו ולא מוכן להתבטל לית' שמו, על זה בעומק חל מציאות הליצנות דקדושה, שעוקר את מציאות הכעס שבנפש.

השתמשות למעשה בכח השחוק כדי לעקור כעס

נסכם בקצרה את מה שדיברנו עד עכשיו: כח הליצנות והשחוק\צחוק שבנפש, ביכולתו לעקור עצבות וכעס. אמנם ישנם שתי פנים, פנים חיציניות ופנים פנימיות.

העצה הראשונה (הפנים החיצוניות) היא: על ידי שהאדם מצייר בדעתו דברים שהוא ראה או שמע או קרא וכדו', שמעוררים אותו לצחוק, וכל פעם שמגיע למצב שהוא כועס, כאשר הוא נמצא במודעות, הוא מעורר את נפשו לזכור ולצייר את הדבר שמביא אותו לידי צחוק, ועי"ז נפשו נרגעת.

העצה השנייה (הפנים הפנימיות) היא: שמעומק כח האמונה שבנפש הוא שוחק על עצמו, שהוא רצה לעשות דברים שהם נגד האין סוף ב"ה, שהרי הדברים בוודאי ייעשו כפי שהבורא עולם רוצה, ולא מה כמו שהוא רוצה - ועל זה גופא השחוק.

אמנם, להבין ברור, העצה החיצונית אפשר להשתמש איתה, אבל בתנאי שמשתמשים בעצה הפנימית. כל דבר בבריאה צריך חיציניות וצריך פנימיות, ולפיכך ניתן שני עצות שרשיות, הן עצה חיצינית והן עצה פנימית.

מי שישתמש רק בעצה החיצונית בלי העצה הפנימית, זהו גוף בלא נשמה, וזהו דרך של אומות העולם ולא דרכם של ישראל. מי שמשמש בשני העצות גם יחד, ומכיר שהעצה הפנימית היא העיקר, ע"י כן בסייעתא דשמיא הוא יזכה להחליש למעשה את כח הכעס שבנפש, ע"י כח הליצנות והשחוק.

ההבדל בין שמחה לשחוק

עכשיו בס"ד נמשיך לבאר כיצד אדם יכול לעקור עצבות, מכח השחוק והצחוק.

ראשית, יש להבין ההבדל היסודי בין השמחה לשחוק.

השמחה ענינה, כאשר יש לי דבר באמת במה לשמוח. אני שמח בהשגה רוחנית, אני שמח בזה שאני יהודי, אני שמח במה שאני עוזר לאחרים, וכדו'. יש גם שמחה בגשמיות: קניתי בית, התחתנתי, מצאתי חפץ שאבדתי, ושאר כל השמחות כדו' - אבל בין בדבר רוחני בין בדבר גשמי, בכולן אני שמח במה שהוא ממשי.

לעומת כך, השחוק ענינה, כאשר האדם שוחק על מה שאין, לא על מה שיש. כל שחוק הוא מלשון שהאדם "שוחק" את הדברים, שחיקת סממנים, זה דבר שחוק. זה אינו שמחה במה שיש, אלא זה בדיוק הפוך. לכן בעומק זה נקרא "ליצנות", כאשר האדם מתלוצץ הדבר, הרי שהוא מבטל אותו.

א"כ השמחה הוא שאני שמח במה שיש, ושחוק ענינו שאני שמח במה שביטלתי דבר, במה שאין, ולא במה שיש. זהו ההבדל בין שמחה לשחוק. עכשיו נפתח בעזר ה' את הדברים, איך להשתמש בכח השחוק על מנת לעקור את העצבות.

נבין ביתר חידוד, בעזר ה', את ענינו של ה"שחוק". כאשר אדם שוחק, הוא שחוק מדבר שלא קיים. מספרים לו דבר שהיה כך וכך, אם זה באמת דבר שעל פי שכל הישר יכול לקרות, אין זה מעורר שחוק. השחוק נתעורר רק עד כמה שאין הגיון באמת שהדברים כך קרו. לפיכך, השחוק בעצם מדבק את האדם לעולם שלא קיים.

א"כ זהו ההבדל היסודי בין שמחה לשחוק. השמחה מדבקת האדם בדבר אמיתי שקיים, ולעומת כך השחוק מדבק אותו בעולם פנימי, אבל באיזה סוג של עולם? הוא מכניס אותו בעצם לעולם שלא קיים.

לפיכך, מצד הקלקול השחוק נקרא ליצנות, לץ אותיות צ"ל, "כצל עובר", צל הוא דבר שלא שקיים, זה רק העדר של אור, וכאשר האדם עוסק בדבר שהוא ליצנות ודבר שהוא שחוק, הוא מדבק את עצמו בעולם שלא קיים. כאשר האדם אומר דבר שחוק או שומע דבר שחוק ולא מתבונן, אז הוא יכול לחשוב לעצמו, "מה קרה? מה שמעתי, מה אמרתי?" אבל אליבא דאמת, בעומק, כאשר האדם שומע דבר שחוק או אומר דבר שחוק, הוא מדבק את עצמו בעולם שלא קיים.

מילתא דבדיחותא - כדי להפשיט הגוף ולגלות את עולם הפנימי

עכשיו נבין בעזר ה' מה ענינה של השימוש בשחוק דקדושה וההבדל בין שחוק דקדושה לשחוק דקלקול.

בגמ' מצינו שהאמוראים לפעמים כאשר היו רוצים לפתוח בדברי תורה, היו פותחים עם "מילתא דבדיחותא", ורק לאחר מכן היו עוסקים בדברי תורה. עומק הסיבה וטעם הדבר לזה, לכאורה לפי ההבנה הפשוטה בזה, משום שכל אדם יש לו נשמה וגוף, הנשמה היא חלק האלוק ממעל, על גביה יש גוף המורכב מהרבה חלקים גשמיים המפריעים לאדם מלהגיע לאור הפנימי. אחת מן הצורות להפקיע אותם המסכים הגשמיים היא להיכנס למקום של ליצנות, וע"י כן האדם מתדבק בעולם שאינו, ואז המסכים הללו מתבטלים, מחמת שהוא נדבק בעולם שאינו, שם המסכים אינם קיימים. אבל מיד לאחר מכן הוא חוזר לעולם הקיים, הוא כבר יכול לחזור אל עולם הקיים הפנימי שהוא בעצם האור של הנשמה, הקדושה, התורה, המעשים טובים אבל ללא המסכים.

א"כ עומק ענינו של השחוק הוא כאחד מן הצורות להפשיט את המסכים המבדילים, את ה"צל", ה"צללים" שמסתירים את מה שנמצא בתוך קומת האדם. ע"י הליצנות האדם מרגיש שחרור, הוא מרגיש פורקן. זה מורגש לכל אדם בנפש - יש שחרור ופורקן של אותם חלקים חיצוניים שמעכבים את הגילוי של מקום הפנימי שבנפש האדם. מה פועלת ליצנות דקדושה באדם? היא מסירה את הלבוש הגס העכור והמפריע שמקשה להכנס פנימה, ע"י הליצנות האדם נכנס למקום שאינו קיים, ומכח כך המעכבים כביכול אינם קיימים, וע"י כן יכול להכנס לעולם הפנימי, שהוא התורה, שהוא הקדושה, שהוא מציאותו ית' שמו.

הצחוק מועיל רק למי שיש לו עולם פנימי בתוך עצמו

עכשיו נבין ברור, נקודה דקה עמוקה.

מי שיש לו עולם פנימי גדול ורחב, יש לו כובד ראש דקדושה, רק שעל גבי זה יש מסך מסוים של חומר, של גוף שמעכב, אז הליצנות והשחוק במדת מה עוזרת לו להפשיט את הלבוש החיצוני, לשחרר את הנפש מהכבלים החיצוניים, וע"י כן הוא חוזר מיד לעולם הפנימי. אבל מי שעולם הפנימי שלו נעלם לגמרי, או מועט מאד אצלו,

בשעה שהוא מתלוצץ ועושה דברי שחוק, מה קורה בנפש? הוא מתחבר לעולם שאינו, ואז הוא מרגיש שחרור, וכשנגמר אותו שחוק, לאיפה הוא חוזר? הוא חוזר בדיוק לאותו מקום של חומר ששם הוא נמצא....

א"כ השחוק כמעט ולא הועיל לו כלום, ויתר על כן הוא הזיק לו לנפש, כי הוא מתרגל לשחוק וקלות ראש, ש"מרגילין את האדם לדבר עבירה", הוא הרגיל את עצמו להדבק בדבר שאינו, והרי שהוא נע בנפש מחומר לשחוק, שהוא דבר שאינו, וחוזר חלילה.

כאן נבין את ההבדל העצום של שחוק דקדושה בין השחוק דקלקול. מי שאין לו את עולם פנימי ומשתמש בשחוק רק על מנת לצאת מהתוהו ומהעצבות, אבל לא על מנת לגלות את עולם הפנימי, רק לברוח מעצבות - בשעה שנגמר השחוק, הוא חוזר בדיוק לאותו מקום, כי הרי אין לו להיכן לחזור לעולם פנימי, כי אין לו עולם פנימי גלוי.

ניתן משל לזה על מנת שהדברים יהיו ברורים יותר. כשאדם ישן, יש שני סיבות כלליות למה הוא ישן. אדם חיצוני ונמוך מאד, ישן כי הוא אוהב לישון, ואדם פנימי ישן על מנת להשקיט הגוף, לתת לו את חלקו, ע"מ כך שבוקר הוא יקום ויהיה רענן לעבוד את בוראו. נמצא, שיש מי שישן ע"מ לישון ועל ידי כך הוא יהי' עוד יותר שקוע בכבידות החומר, ועל זה נאמר "עצל עד מתי תישן", אבל יש אדם שישן ע"מ להשקיט את כוחות הגוף שיהי' חזקים, ועל ידי כך הוא יכול לעבוד את בוראו, והרי שכל השינה שלו הוא כלי להשקטה ומנוחה ע"מ לעבוד מתוך עולם פנימי.

הנמשל לדין הוא, שרוב בני"א בעולם משתמשים בליצנות ע"מ להתענג ולקבל חיות מהליצנות, וזה נפילה לעולם שאינו. אבל אם האדם משתמש בליצנות ע"מ לשחרר את לבוש החיצוני של הנפש, שהוא כבד מכח יסוד העפר, והוא מפשיט אותו ע"י שהוא אומר דבר בדיחותא מעט וכדו', הרי שהשחוק שלו הוא שחוק דקדושה, מחמת שכל ענינה של אותו שחוק הוא להפשיט ולהשקיט את הלבוש החיצוני שמעכב את הגילוי של עולמו הפנימי, וע"י כך הוא יוכל לגלות את עולמו הפנימי.

למעשה א"כ, אדם שחי בעולם פנימי וכאשר הוא אומר דבר שחוק זה ע"מ להפשיט את הלבוש החיצוני ולהפשיט אותו, זהו שחוק דקדושה.

המדד לזה הוא: היכן הוא נמצא רגע לפני השחוק, ואיפה הוא נמצא רגע לאחר השחוק! וכך לבדוק את עצמו מה מניע עצמו לומר דבר שחוק. אם רגע לפני השחוק הוא שקוע בעולם והוא שוחק מתוך רצון לברוח, ולאחר מכן הוא חוזר אל תוך עולם של חומר, הרי זה שחוק שאיננה של קדושה. אבל אם הוא שקוע בעולם פנימי ואומר דבר שחוק ע"מ לשחרר את הלבוש, הן שלו והן לפעמים של בני הבית והן של תלמידיו וכדו', ולאחר מכן הוא חוזר לעומק של כובד ראש, זהו שחוק דקדושה.

צריך קצת בדיחות בבית

יש עוד נקודה חשובה למעשה.

החזון איש (וגם הרב וולבה זצ"ל) מביא את זה, שאדם צריך שבתוך ביתו יהי' מעט שחוק, מה שקוראים בלשוננו "מעט חוש הומור", וזאת מחמת שהחיים ברוב הפעמים יש בהם הרבה קושי וכבדות, ואי אפשר שהאווירה בבית תהי' כולה כבדה, כי על דרך כלל רוב בני"א לא נמצאים בכזו מדריגה עליונה של כובד ראש, ולפיכך ראוי למעשה להשתמש בחוש מעט של "חוש הומור" על מנת להשרות אוירה נעימה ושמחה בבית.

אבל צריך הרבה שום שכל וחכמה יתירה להבין איפה השימוש והשיעור באותו דבר, ואיפה זה כבר הופך את הבית הזה ל"כת של ליצנים".

הרי שגם אם אדם לא הגיע למדרגה הפנימית שדיברנו עליה לעיל, במידת מה ובשיעור מה ובשום שכל על מנת להשרות אוירה נעימה לזולתו (ולפעמים גם לעצמו), צריך מעט שבמעט "חוש הומור" מסוים, ע"מ שיהי' נעימות ושמחת חיים חיצונית, שהבית לא יהיה מקום של אוירה קודרת שקשה לחיות בו.

השחוק דקדושה בפורים

נעמיד את הדברים למעשה. אנו מתקרבים בעזר ה' לימי הפורים, הבאים עלינו לטובה. איזה שחוק אנחנו צריכים להוציא מפורים, ואיזה שחוק צריך להבדל ממנו?

השחוק הפנימי של פורים היא המדרגה השניה שדיברנו עליה, כיצד מכח השחוק עוקרים את הכעס, ע"י עומק אמונה. זה בעצם עומק השחוק שמתגלה בפורים. בפורים מתגלה כל המהלך של המגילה, אחשוורוש חושב לעשות כך, ושתי חושב לעשות כך, המן חושב לעשות כך, אבל בסוף מתקיים "עצת ה' היא תקום". זה עומק הצחוק שמתגלה בפורים.

אבל האדם צריך ראשית מבט פנימי על המגילה על אחשוורוש, על המן, על ושתי, על מרדכי ואסתר, ולאחר מכן גלות את זה במקום העמוק הזה אצלו בנפש. ומי שיגיע לזה הוא זה שהשחוק שלו בפורים הוא שחוק דקדושה. הוא השתמש בדברים חיצוניים על מנת לעורר את הנקודה הפנימית, אבל לשם צריך להגיע.

מי שלא מעורר את השחוק הזה בפורים, אלא מה שמשמש בפורים הוא השחוק המצוי ברחובותינו, השחוק הזו הוא קליפה רעה של עמלק!

צריך להבין שעמלק נקרא לך, ועמלק נקרא בלשון הפסוק, "זד יהיר, לך שמו". רוב השחוק שנמצא בפורים הוא לא מחיה של עמלק, אלא הוא שחוק של עמלק. אם האדם מגלה עומק האמונה הפנימית כמו שנתחדד לעיל, הרי שהשחוק שלו הוא מחייה של עמלק והמן, אבל אם האדם למשל דופק בהמן והוא שוחק, בעומק יכול להיות לא שהוא מוחה את עמלק, אלא הוא מחיה ח"ו את כח עמלק.

לכן כשמתקרבים הימים הללו בפרט (ובוודאי שזה שייך גם לכל השנה כולה בכלל), האדם צריך לברר איזה שחוק הוא מכין את עצמו לשחוק בפורים הבא עלינו לטובה - האם את השחוק הפנימי, או את השחוק החיצוני שכל מציאותו קליפה של עמלק.

שחוק שמביא את האדם לידי אמונה, הוא הוא השחוק שמביא לידי אותו לשמחה. הוא שוחק מעצמו ע"י ביטול עצמו, שהוא הכח ביטול עבודה זרה שלו, וזה מביא אותו לשמחה בהקב"ה, "שמחו צדיקים בה".

יזכנו הבורא ית' שמו בעזר ה' יחד כל הכנסת ישראל, להבדל מהשחוק דקלקול, לזכות לשחוק של קדושה שעוקר את העצבות, לשחוק דקדושה שעוקר את הכעס, ועל ידי כן להיות דבוק בו ית' שמו, בימי משתה ושמחה, אמן ואמן.

שאלות ותשובות

שאלה: יצחק הוא מדת הגבורה, וא"כ איך הוא השתלב את הצחוק עם הגבורה, כדי להתעלות?

תשובה: שאלה מצויינת. חז"ל אומרים, "איזהו גיבור הכובש את יצרו". מהו העומק של כבישת היצר? יש כבישה שהאדם כובש את המעשים שהוא עושה שאינם לטובה, יש כבישה שהאדם כובש את המידות שלו, ויש כבישה שהאדם כובש את המחשבות שלו שאינם לטובה. אבל עיקר שורש הכבישה הוא לכבוש את כח ה"עבודה זרה" שבנפש, שהוא שורש כל הרע. "אנכי ה' אלוקיך" הוא הצד החיוב, ו"לא יהיה לך אלקים אחרים על פני" הוא צד השלילה. ה"אלקים אחרים על פני" זה הניצוץ של עבודה זרה שבנפש. א"כ כשחז"ל אומרים "איזהו גיבור הכובש את יצרו", איפה שרש היצר שצריך לכבוש? את ה"אלקים אחרים".

הרי שהכח של יצחק לכבוש את אותו ה"אלקים אחרים", זהו הגבורה שלו, אבל כשהוא כובש את אותו כח, כאן מתגלה עומק השחוק. נמצא שבעומק, מהיכן הוא כובש את מקום העבודה זרה שבנפש, מכח הצחוק, הוא כובש את עומק כחו בנפש.

שאלה: זה מתחיל עם גבורה או זה מתחיל מצחוק?

תשובה: לולא שיש כח של גבורה אז אין כח לצחוק. אבל הצחוק הוא זה שמכריע המלחמה. אם אין כח של גבורה אז האדם לא יכול להילחם כ"כ חזק. אמנם מכח הגבורה השלימה מביא את עצמו לידי מקום כזה שהוא מוכן להתבטל. זהו כח היראת שמים, כח הגבורה, כח הביטול. בפשטות לומדים שהכח של הגבורה הוא ככל כח של "יש" חזק שנלחם בזולתו. אבל כשחז"ל מלמדים אותנו איזהו גיבור הכובש את יצרו, אז עומק הגבורה זה להתבטל ביטול גמור. כאשר אני מוכן להתבטל ביטול גמור, זה מביא אותי לידי צחוק.

הצחוק מביאה אותי לידי שמחה אמיתית כמו שדובר לעיל. יש שמחה ויש שחוק - הגבורה מביא אותי לידי מציאות שאני יכול לצחוק, ומה שאני מוציא את הצחוק מכח לפועל זה עומק הגבורה, ואז אני יכול לבוא לשמחה שלימה.

שאלה: אחרי שהוא גובר על עצמו ומבטל את עצמו להקב"ה, זה מביא אותו לידי צחוק?

תשובה: זה מביא לידי צחוק, והצחוק עצמו זה גמר המלאכה של הגבורה.

שאלה: מהו הפירוש בדיוק של "אז ימלא שחוק פיניו"? מה בדיוק העומק של שחוק בזמן משיח?

תשובה: השחוק בזמן משיח הוא ע"י שיתבטל הבחירה. כלומר, "ימים אשר אין לי בהם חפץ" - אלו ימות משיח, שאז נתבטל הבחירה. אז נראה איך שכל מה שהיה נראה לנו שאנחנו מצווים לפעול ולעשות, מתגלה שהוא עשה ועושה ויעשה כל המעשים כולם. זהו עומק השחוק שיתגלה לעת"ל. אדם במשך שנים חי כאן בעולם שבעים שנה, ואם בגבורות שמונים שנה, והוא חי בכמה וכמה גלגולים, ויש ריבוי של בני אדם בכל ימות עולם, ולכל אחד נראה שהוא עשה את זה ושהוא עשה את זה, ולבסוף בא ונתגלה כל מה שאנחנו רצינו לעשות וניסינו לעשות, הקב"ה במהלך פנימי הולך את הדברים לפי רצונו שלו ולא לפי רצונו שלנו. זהו עומק האמונה ועומק השחוק שעתיד להתגלות בעזר ה' בגאולה השלימה.

שאלה: איך אוחזים השני קצוות יחד? מצד אחד האדם צריך להכיר שהוא אחראי על מעשים שלו, ומצד שני האדם צריך לשחוק על עצמו שאין אני עושה כלום ורק הקב"ה הוא עושה את הכל. איך צריכים לאחוז בשני נקודות אלו?

תשובה: זה שאלה נכונה מאד ומורכבת. בלשון קצרה מאד: "לאדם מערכי לב ולה' מענה לשון". מה שיש בעומק לאדם הבחירה, זהו עומק נקודת בחירת הלב של נקודת האמת, והרצון דקדושה. משם ואילך הקב"ה עושה.

כל העבודה שלנו בעומק זה לעשות מעשים שיטהרו את עומק נקודת הלב ע"מ שנגיע לעומק הכי גדול של טהרת הלב שאנחנו יכולים להגיע. כתוצאה מכך, מחד כמובן אנחנו צריכים לעשות כמה שאנו מסוגלים, אבל למעשה המעשים האלו אינם תלויים בנו, הם תלויים בו ית' שמו. אנחנו מצווים לעשות כפי כוחנו, אבל מה באמת שייך לנו? עומק הבחירה של טהרת הלב הוא זה ששייך לנו. אם אדם מטהר את לבו באמת, בוודאי שהוא ממשיך לעשות את אותם דברים שהם רצונו ית' שמו. אבל אותם מעשים עצמם, לא על זה חל עומק הבחירה של האדם, ולפי"ז לא זה עומק העבודה.

עומק העבודה היא לטהר את הלב עד מקום שהאדם יכול להגיע, ולפיכך הוא עושה את המעשים מאותו עומק של טהרת הלב. אבל העבודה היא "מערכי לב", וכדכתיב "לאדם מערכי לב", ועל נקודה זו שהוא נקודת הבחירה שלו, על זה בעומק האדם מקבל את עיקר שכרו, אלא שהרבש"ע הוא טוב ומיטיב ומשלם לאדם שכר גם על מה שהוא עשה, על אף שאליבא דאמת זה לא מעשיו שלו, רק מכיוון שזה תולדת הבחירה שלו, לכן הקב"ה משלם.

הרי שנבין ברור א"כ מה חלקינו ומה החלק שממנו שייך להקב"ה ולא שייך לנו: החלק של עומק נקודת הבחירה שייך לנו ורק לנו. מכאן ואילך זה חלקו ששייך להקב"ה. לפיכך האדם צריך לנסות לעשות דברים בפועל עד מקום שידו מגעת, אבל זה תלוי ברצונו ית' שמו. מה שאין כן נקודת הבחירה, שבלב נמסרה לאדם.

שאלה: איך באמת בן אדם יכול לבחון את עצמו אם הרצון שלו טהור או לא?

תשובה: זה שאלה מורכבת, משני חלקים. יש את החלק שהאדם יכול להרגיש בבירור את הרצון שלו שהוא טהור ואת החלק שאינו טהור. חלק זה נמצא ב"הכרה" באדם. ויש את חלק הנמצא ב"תת הכרה" של האדם, ויש את החלק שנמצא ב"על-מודע" של האדם, שאלו הם נקודות יותר נעלמות.

חלקים הללו (תת-הכרה ועל-מודע) יש בהם עבודה דקה, ורבותינו מציעים לזה כמה וכמה דרכים. זוהי סוגיה מורכבת מאד ודקה מאד מאד, שעליה עמלו רבותינו כל ימי חייהם.

בלשון כללית מאד, כפי המבואר ב"מכתב מאליהו" ועוד, אדם יכול לנסות לראות את המחשבות שעולות במוחו הבאות כהרף עין והולכות כהרף עין. נבאר, לרוב האדם פחות מודע לעצמו, ולפעמים אפי' לא שם לב שהוא חושב שהרצונות באו מחמת שהגיע לכאן או הלך לשם במהירות ומשם(מבחוץ) באו המחשבות. ובמקום גבוה יותר כאשר הוא נעשה יותר מודע לעצמו, אז הוא דוחק אותם המחשבות ואומר להם "לא לא, זה רק במקרה שחשבתי כך, זה לא שייך אלי, ראיתי משהו ולכן חשבתי כך, וכדו'", וכל זה בחיצוניות. אבל כשהוא מעמיק בדעתו הוא מבין שהמחשבות הללו הן מחשבות שמגיעות מהמקום הנעלם יותר שבנפש. ואפי' אם האדם אומר שמחשבות הללו לא שייכות אליו כלל והם הפוכות ממנו לגמרי, הוא מבין ומכיר שעל אף שבכוחות הגלויים שבנפש והרצונות הגלויים לו - הם מתגלים בפנים מסוימות - במקום הנעלם והפנימי, כמוסים וגנוזים כוחות נעלמים, לפעמים הם לטוב ולפעמים לביש, ושם ניתן לראות שמתגלים פנים אחרות לגמרי למהות האדם עצמו.

רוב בני"א מכירים את עצמם רק ממקום החיצוני ביותר בנפש. לפיכך כמעט אין בני אדם שמכירים את אמיתות מציאות עצמם. להכיר עצמו בשלימות, אין שום נברא שיכול להכיר. אבל ככל שאדם נעשה פנימי יותר ועמוק יותר, הוא יותר ויותר מכיר את עצמו.

כאן הצענו דרך אחת איך יכול להכיר הכוחות יותר פנימיים בנפש, ודרך זו הובאה בדברי רבותינו. אבל יש עוד כמה וכמה דרכים, שהן עבודות מורכבות יותר. ויש עוד דרך יסודית, שהיא מורכבת יותר, שהיא ע"י החלומות שבלילה. "על משכבי בלילות, ביקשתי את שאהבה נפשי", ומצד כך החלומות בלילה בעצם מגלים בלילה הן את ההרהורים ביום (כמו שחז"ל אומרים, שאין אדם חולם בלילה אלא מהרהורי היום"), וגם מגלים ג"כ את עומק הכוחות הנעלמים שגנוזים בכוחות נפשו של האדם. פעמים רבות האדם חולם חלומות והוא בעצם שולל את כל היחס של החלומות אליו, הוא מייחס את זה לדמיונות בעלמא, אבל יש לדעת כי המדמה שלו בעומק הוא הפסולת של מחשבותיו הפנימיות, ומצד כך בחלומות של הלילה מתגלים דברים שהם בעצם הכח העמוק יותר שמכוסה ונעלם ביום, ומקבל פנים מסוימות של גילוי בלילה. אלא שצריך כמובן הכוונה והדרכה איך להשתמש בחלומות ע"מ להכיר את עצמו יותר ויותר.

רבותינו משתמשים בעוד כמה וכמה דרכים ע"מ להכיר את הכוחות הכהים יותר שבנפש. ר' ישראל סלנטר מדבר בזה בהרחבה, והוא עצמו היה לו כמה עצות, אבל אלו הם דברים דקים מאד.

שאלה: אם אדם במצב של דכאון, האם מותר להשתמש בצחוק להוציא אותו מהדיכאון, אפי' אם בינתיים לא מביא אותו לשום מקום אחר, ורק להוציא אותו מהדיכאון?

תשובה: זה שאלה מאד כללית. באופן כללי התשובה היא כן, אבל בדרך כלל הבני אדם שעושים את זה הם עצמם נופלים לשחוק ואחרי זה לדיכאון שוב.

יש מה שנקרא היום "ליצנות רפואית", כביכול משתמשים בליצנות ע"מ לרפאות את אחרים, אבל בדרך כלל מי שעוסק בזה הוא עצמו צריך רופא כדי לצאת מהליצנות שנדבקה בו!

אם אדם פנימי מאד, שיכול לשייר את כמות הליצנות שמשתמש בה ע"מ לשמח אחרים, זהו העניין של ה"שני בדחני" שמבואר בגמ' שאלהו אמר עליהם שהם בני עולם הבא. אבל רוב בני"א ברגע שהם מתעסקים בלשמח את אחרים, הם בעצמם נופלים למטה. יש את המעשה הידוע עם אותו אחד שבא להתייעץ עם רבו והתלונן לפניו שהוא מאד עצוב, והרב אמר לו שילך לבדחן ידוע מסוים שיכול לשמח אותו - ואמר לרבו, "זה אני"!

שאלה: האם יש בעיה להשתמש בצחוק ע"מ לרפאות מחלות נפש, כגון לאנשים שנמצאים במבוכה?

תשובה: אני אסביר בלשון מאד קצרה. צריך להבין שיש אנשים שנמצאים במקום כ"כ נמוך, שבמצב שהם נמצאים בו אז השחוק הזה יכול להועיל להם. אלא שצריך להגדיר איפה השימוש בכל דבר, ולהכיר מה הן הגבולות של כל דבר. כשלא תופסים מהו ההגדרה בזה, בנ"א תופסים את השחוק כמציאות כללית. ראשית, מי שעוסק בשחוק הזה נופל, וכתוצאה מזה, גם אחרים סוברים שהשחוק הוא חלק ממציאות החיים, והם לא תופסים שהשחוק שהם משתמשים איתו צריך להיות בשיעור ובמקום מסוים. אם היה רק שלב ראשון של הטיפול שהשחוק הוא ע"מ להגיע לנקודות יותר עליונות תינח, אבל מה שקורה למעשה הוא שבנ"א מתרגלים לתפוס שהשחוק הוא חלק מממערכת החיים.

לכן כל דבר מהסוג הזה, אם משתמשים בו בשיעור ובגבול ובמקום הנכון, יש לזה מקום בקדושה. אבל ברגע שהוא חורג מאותו מקום שראוי להשתמש בו, לא רק שהוא לא מועיל, אלא הופך להיות מזיק.

בוודאי שכשלוקחים למשל דוגמא של ליצנות רפואית לשמח בנ"א, אז אם יש בן אדם שנמצא בדיכאון כ"כ עמוק שאין דרך לשמח אותו אלא רק בחלק הזה, אז אין ברירה וזה מה שצריך לעשות. ובאדם שנמצא במצב קצת יותר טוב, אז יש להשתמש בשני חלקים: גם עם שמחה פנימית וגם עם ליצנות חיצונית. אבל ברגע שמתרגלים שה"ליצנות רפואית" הפכה להיות דרך, אז בעצם לוקחים בנ"א הנמצאים במקום יותר גבוה ומפילים אותם למטה.

ניתן עוד דוגמא - שמחת חתן וכלה. מה קורה ברוב המקומות של שמחת חתן וכלה? האם זה שמחת חתן וכלה או ליצנות חתן וכלה? שם זה כבר לא ליצנות רפואית, אלא לוקחים חתן וכלה שהם נמצאים בימים הכי גבוהים של החיים שלהם, ומשתמשים בליצנות כדי לשמח אותם. מאיפה זה נובע? זה כבר מגיע ממקום בנפש שבנ"א תופסים שהשמחה הכוונה שחוק וליצנות. כל זה נובע מחמת שלא מעמידים את הגבול הנכון והשיעור הנכון של השחוק והליצנות במקומה. אלא כיון שהותר למקום מסוים, כבר הותרה כל הרצועה, ואז נולד הטעות שבכל שמחה הכוונה היא לליצנות.

הצד השווה בין "ליצנות רפואית" שמחת חתן וכלה ושמחת פורים - שבני אדם תופסים שהכוונה של "שמחה" הוא "ליצנות".